

les notes sobre això en el *DECat* VII, 33a19-33, 33b14-35, 43 ss., 34a1-16, i ja en l'article *rebala* del *DCEC* i *DECH*.

1) REAL DE MONTROI, poble valencià, al capdamunt de la vall d'Alcalà, uns 15 k. NO. de Carlet, equidistant de Torrent.

PRON.: *řeál*, i molt sovint *real de montróï*, alguns el *řeál*, J. G. M. a Carlet, Catadau i Alcúdia, 1920, i en la meua enq. de 1962 (xxx, 157-160).

En el *Rept.*, en donacions de 1240, figura en la forma *Raal* a la p. 377¹ (Bof.), però un poc abans entre les alqueries de la vall d'Alcalà escriu *Rabal de Montroy*.

Comprovació ja suficient de l'explicada etimologia àrabica. Com en molts altres casos, aviat el mot romànic *real* (adj. i substantivat per a un campament o casal on intervenia el rei) anà invadint el terreny de *Raal* o *rabal*.

El cas present és revelador de l'ambient en què això es propagà més. En la llista de moriscos de fi del S. XVI per Boronat (p. p. Reglà, *Est. Mor.*, 110), darrer *Montroy* i *Montserrat*, posa *Rasal*, seguit de *Moreria de Llombay*, aquells dos, com pertanyents al «Conde de *Real*»; com que en aqueixa llista abunda l'error de còpia en *s* per *f* (presa per una *f*) (p. ex.: «Torre de Ubefora» per *Torre den Besora*) es comprèn que «*Rasal*» està per *Rafal*, ço que torna a confirmar la nostra etimologia; demostrant que encara se sentia la identitat dels dos mots, i que en el nivell popular hi havia qui deia *Rafal* per al «*Real* de Montroi». Però en el títol nobiliari, creat allí, el senyor havia imposat, temps ha, la forma «rectificada» per fugir de suspicacions o bescantaments al·lusius a sang impura —moresca.

Sabem que no fou erigit en parròquia fins a 1535, amb Montroi i Montserrat com anexos, i 50 cases de moriscos, i en tenia 40, 42, 54 i 90 respectivament en els censos de 1563, 1572, 1602 i 1600 (Lapeyre, p. 38); grafiat *Rabal* amb 42 cases de moriscos en l'avaluació governativa de c. 1600 (*El Arch.* IV, 383; *Biblgr.* en *Lz. Vargas* III, 14).

Anem veient el cas repetit a molts llocs del P. Valencià, sobretot des del Túria cap al Sud. 2) *Real*, despoblada d'Alzira (*GGRV* Val. II, 124). 3) *Real*, id. de Benissuera (ib. II, 48; xxxii, 111.4). 4) *el Real*, a Benigànim (xxxii, 15.5). 5) a Dénia (xxxiii, 71.6). 6) a Banyeres (xxxvi, 18.5,6).

En alguns passatges de la Cròn. de Jaume I, el context sembla indicar que el mot *real* ve de l'arabisme tant o més que de *REGALIS*, si bé ja tendeixen a mesclar-se: «Enviam un missatge al alcayt de Xàtiva que vengués a Nós --- e Nós albergàrem dintre en la vila, en les nostres cases del *real*; éi vench a aquel logar --- e quan of aquela paraula perdé el color e tench-se per pres; e dixem-li: no us temats, que ay tant segur sots com si érets en lo castell de Xàtiva e --- tornets là --- éi e les altres moros besaren-nos la mà ---». «De Xàtiva l'alcayt --- és nostre *vassayl*, que quant féu lo pleyt ab Nós en lo *real* qui és

prop de la vila, se féu nostre nostre *vasayl*» (§§ 34 ss., Ag., pp. 358-69).

Amb el valor de «*rafal*» apareix en totes les formes intermèdies: ja en el *Rept.* «M. P., alfaquimus *raallum* de Mahomat Huarballam; domum Ladro: 10 caficiatas terre circa *reballum suum*» (Bof., 255.6, 43, 13).

La freqüència de l'aparició d'aquest nom en forma de diminutiu és bon indicatiu del popular arrelament valencià, i per si sol ja descarta la possibilitat que sigui l'adjectiu noble derivat de *rei*. 7) *El Realet*, a Alfarb (xxxii, 152.3). 8) a Orxeta (xxxv, 97.14). 9) a Calp (131.22 i 27). 10) a Relleu (xxxiv, 146.13). 11) En plural: *Els Realets*, a Alcoi (xxxiv, 2.10). 12) a Finestrat (xxxv, 135.23).

Aquest plural, però, sembla haver estat format també per moriscos que parlaven àrab, en la forma *rab(a)-lún*, del plural feble (categoria molt ampliada pel parlar decadent dels moriscos). D'aquí *El Realon* que Cavanilles descrivia com un «bosque de algarrobos», damunt i NO. de Picassent (I, 102); però després s'hi va desenrotllar talmunt l'estiueig, amb nombre tan gran de xalets i casetes particulars, que el ferrocarril hi va haver de fer un «apeadero» d'aquest nom, 2 k. al N. de l'estació del poble (cf. el reportatge d'A. Lerma, en *Levante* 7-VIII-1963, i *DECat* VII, 34).

En algun cas hi pot haver més dubte entre el mot àrab i el successor de *REGALIS* (o un NP provinent d'un dels dos). També, però, hi hauria bones raons per decantar-se per l'àrab, en «l'alqueria de *Real*», entre la zona S. de la ci. de Val. (carrera d'En Corts, poc abans de l'ermita del *Fiscal*: J. G. M.). *Canyada de Real*, te. de Creventill (xxxvi, 151.6). Ben antic un nom de Cocentaina (a. 1257): «tierras próximas al *Real* de Cocentaina» (Mtz.Fdo., *Doc. Val. ACA*, 6); però per més que ja figuri escrit igual en un document del mateix any (n.º 60): «casa en el *Real*, próximo al castillo de Cocentaina».

EL REAL DE GANDIA. Renunciarem també a veure-hi el nom àrab? Caldria fer-ho si tingués seguretat la identificació que proposa la Prof. Carme Barceló (*Sharq al-Andalus* I, 1984, 65), amb un *'ariid* que llegeix en una escriptura morisca de 1587-8 de la comarca gandiensa, trobada en els seus estudis sobre l'elaboració sucrera per moriscos. Com ja he explicat en el *DECat* VII, 35, n. 2 (cf. 35a47-60), això és una grafia imperfecta (ð per *d*) en lloc de *ar-riid* 'els jardins' (l'antic plural de *rayd*, plural que, segons Dozy, a Esp. s'usà amb valor de singular). Però és clar que entorn de la Gandia mora, tan rica, es trobaven un bell grapat de jardins i jardinetes. Veig segur que pot ser qualsevol d'aquests llocs i que no hi ha base seriosa per identificar-ho amb el nom del poble de *Real*, com voldria la nostra col·lega.

D'altra banda tenim la seguretat que també entorn de Gandia hi havia el *real* d'origen àrab que hem anat trobant en massa. El 1272: «permuta que hace el infante a Gelabert de Cruilles d'un «*real* de Gandia» con todas sus pertenencias, llamado *real* de Benibastax, por el castillo de Navata» (Mtz.Fdo., *Doc.*